Alkmadders

NUMMER 142 - JAARGANG 36 - JUNI 2018
KWARTAALUITGAVE STICHTING OUD ALKEMADE

In dit nummer o.a.:

Woon- en atelierschip De Zwerver

De nostalgische tuin De Veense Akker

De lijnbaan in Oude Wetering (deel 2)

Geschiedenis van Kaageiland (deel 2)

Nostalgische tuin De Veense Akker
Foto Agnes Turk

Alkmadders

36e jaargang, juni 2018, nummer 142
Kwartaaluitgave van de Stichting Oud Alkemade.
Opgericht 16 december 1980.

Redactie
Alfred Bakker
Sjaak Bouwmeester
José van der Meer-van der Zwet (eindredactie)
Fons van Rijn
E-mailadres van de redactie:
alkmadders@ziggo.nl

Foto's (tenzij anders vermeld)
Leo Stiens en Agnes Turk
Archief Stichting Oud Alkemade

Distributie
Th. Meijer, Meidoornstraat 13,
2371 VC Roelofarendsveen (071-3314706)

Nieuwe donateurs en adreswijzigingen
Mw. A. van Wieringen, secretaris (071-5018326),
info@stichtingoudalkemade.nl

Donateurschap
De minimumdonatie bedraagt € 20,- per jaar, te voldoen op bankrekening NL09 INGB 0005 4356 41 van Stichting Oud Alkemade. Per post ontvangen van Alkmadders kost € 12,00 per jaar extra.

Losse nummers
Deze kosten € 5,75 en zijn verkrijgbaar tijdens de openingsuren.

Openingstijden
Het Museum Oud Alkemade is geopend op **zondagmiddag** van 14.00-17.00 uur en op **dinsdagmiddag** van 13.30-16.00 uur.
In de maanden juli en augustus en op 1e Paasdag, 1e Pinksterdag en 1e en 2e Kerstdag is het museum gesloten. Op 2e Paasdag en 2e Pinksterdag is het museum wel open.

Contactpersoon van het bestuur
Mw A. van Wieringen, secretaris (071-5018326)

Bezoek- en postadres Stichting Oud Alkemade
Saskia van Uylenburchlaan 22
2377 CE Oude Wetering
Telefoon: 071-3312168
E-mail: info@stichtingoudalkemade.nl
Website: www.stichtingoudalkemade.nl

Algemeen Nut Beogende Instelling ANBI

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande toestemming van de redactie.

INHOUD:

Van het bestuur	1
Varia	2
Duizendste bezoeker bij 'Grote gezinnen in Alkemade'	3
Nieuwe tentoonstellingen	3
Het woon- en atelierschip De Zwerver	4
Nostalgische moestuin in Roelofarendsveen	8
Schenkingen	10
De lijnbaan in Oude Wetering (deel 2)	11
De geschiedenis van Kaageiland (deel 2)	14

Van het bestuur

Beste donateurs,

Allereerst een compliment aan de meer dan veertig vrijwilligers die zich sinds jaar en dag inzetten voor het welzijn van onze stichting en de organisatie van ons museum. Ik dacht direct aan hen toen ik onlangs de jaarrekening 2017 van de penningmeester kreeg. Geweldig om te zien dat we met z'n allen 2017 keurig en zonder verlies hebben kunnen afsluiten. De toekomst voor Museum Oud Alkemade ziet er goed uit!

Nieuwe donateurs welkom

Als *Vriend van Oud Alkemade* weet u als geen ander hoe belangrijk onze donateurs zijn voor onze stichting. Omdat ons museum geen overheidssteun krijgt, zijn zij de kurk waarop onze stichting drijft. Met uw jaarlijkse donatie maakt u het ons mogelijk om de exploitatie van ons schitterende museum en de uitgave van ons kwartaalblad Alkmadders rond te krijgen. Om wat meer armslag te hebben is voor dit jaar ons plan om het donateursbestand met honderd nieuwe *Vrienden van Oud Alkemade* uit te breiden. *Met uw hulp moet dat zeker lukken!* Vooral ook omdat we - tijdelijk - daarbij een historisch boek (naar keuze) kado doen. Voor een overzicht van deze boeken, zie Alkmadders van maart jl.

Wilt u ons helpen om ons einddoel voor 2018 te halen: 100 donateurs er bij? Kijk eens om u heen: uw kinderen, uw familie, de buren… Er is vast wel iemand te vinden aan wie u het inschrijfformulier, dat u in deze Alkmadders aantreft, kunt geven.
Of nog beter: lever het ingevulde formulier in bij de receptie van het museum op de zondag- of dinsdagmiddag. We ontvangen u daar graag met een kopje koffie of thee. U bent van harte welkom in ons museum.

De Veense veiling wordt herdacht met een veiling

Veiling E.M.M. zou dit jaar honderd jaar zijn geworden. Als eerbetoon aan al die tuindersgezinnen van toen wordt door Oud Alkemade in oktober 2018 een expositie georganiseerd (zie verder in deze Alkemadders), maar ook een unieke veiling gehouden. Die veiling is een éénmalige gebeurtenis, *uitsluitend voor onze donateurs.* In het volgende nummer van Alkmadders zit uw uitnodiging.

Zoals u weet is ons museum in de vakantiemaanden juli en augustus gesloten. Op dinsdagmiddag zijn er wel altijd medewerkers aanwezig om foto's en voorwerpen in ontvangst te nemen. Wij wensen u alvast een plezierige vakantie.

Een hartelijke groet van bestuur en vrijwilligers van de Stichting Oud Alkemade, Pieter van Ruiten, vicevoorzitter

Beste lezer,
Was de vorige Alkmadders nog een winternummer, inmiddels lijkt het erop dat we het voorjaar hebben overgeslagen en meteen in de zomer zijn beland. De natuur in onze gemeente staat overal in volle bloei. In dit nummer brengen wij u naar een paar bijzondere plekken om er, bij voorkeur op de fiets, op uit te gaan.

Zo is het altijd genieten van de vele boten langs de Oude Wetering, waar in vroeger tijden het atelierschip De Zwerver van de kunstenaar Nieuwenkamp is gebouwd.
De historie van Oude Wetering is met name gelegen in de bedrijvigheid die met de scheepvaart te maken had. Alles wat daar zo al bij komt kijken, vindt u terug in het artikel over de lijnbaan.

Wat ook zeker uitnodigt voor een zomers bezoekje is de nostalgische tuin De Veense Akker. Het is een lust voor het oog wat hier allemaal groeit en bloeit in een nagebootste setting van vroeger tijden. De enthousiaste medewerkers komen uitgebreid aan het woord.

Ten slotte mag ook een bezoek aan het mooie Kaageiland niet ontbreken op uw zomerse tocht door onze gemeente. Het tweede deel over de geschiedenis van Kaageiland leidt u langs de diverse oude boerenhofsteden en andere (historische) plekken op dit bijzondere stukje Oud Alkemade.

Met al deze verhalen in uw achterhoofd kijkt u vast en zeker weer eens met andere ogen naar al het moois dat onze omgeving te bieden heeft. Wij wensen u dan ook weer veel leesplezier. Mocht uw willen reageren stuur dan een mailtje naar alkmadders@ziggo.nl of benader een van ons persoonlijk.

José van der Meer, eindredacteur

Nogmaals Koningin Juliana's werkbezoek

Alkmadders wordt tot in het verre Vollenhove gelezen. Daar herkende Wim Willemsen zijn vader Jan Willem Willemsen op de foto waarop Juliana aan de wethouders en notabelen voorgesteld wordt. J.W. Willemsen was de politie-agent die met nr. 5 op de foto is aangeduid. Overigens was politie-agent Piet de Bil ook wel aanwezig bij Juliana's werkbezoek blijkens de herinneringsplaquette die hij ontving en die in het museum Oud Alkemade te vinden is. En op de foto waarop het mokkaservies aan de koningin wordt aangeboden, gaat een niet goed zichtbaar iemand schuil. We vernamen uit haar eigen mond dat het Nel Schrama is, en dus niet Julia Hogenboom.

Verhalentafel over 'Flowerpower-tijd'

Fred Olijerhoek en Dick van der Meer, de gespreksleiders van de Verhalentafel, willen graag in gesprek gaan met mensen die het '*flowerpower-tijdperk*' van de jaren zestig en zeventig van dichtbij hebben meegemaakt. Of die er misschien zelf wel heel actief aan deelgenomen hebben. Wilt u een keer met hen bij Wagenaar om de tafel zitten om herinneringen aan deze tijd op te halen?
U kunt contact opnemen met Fred Olijerhoek: tel. 06-20839296 of per e-mail: fmmolyerhoek219@telfort.nl om een afspraak te maken voor een datum.

Duizendste bezoeker bij Grote gezinnen

Het zag er al enige tijd naar uit dat de tentoonstelling 'Grote gezinnen in Alkemade' een succes zou worden. Het aantal bezoekers was de afgelopen maanden gestaag opgelopen en op zondag 8 april jl. kon de 1000e bezoeker verwelkomd worden. Om 14.55 uur stapte het echtpaar Rosa Rietbroek en Mels Zelessen uit Elburg nietsvermoedend binnen en één van hen bleek de 1000e bezoeker te zijn. Een mijlpaal in de geschiedenis van Oud Alkemade en een reden om met elkaar het glas te heffen.

Rosa Rietbroek en Mels Zelessen werden feestelijk ontvangen en verrast met een prachtig boeket bloemen.

Verzamelingen

Je kunt het zo gek niet verzinnen of mensen verzamelen het wel. Zo waren suikerzakjes, sigarenbandjes, luciferdoosjes, postzegels en munten in de vorige eeuw veel voorkomende verzamelingen. Maar er zijn natuurlijk ook mensen die miniatuur autootjes, olifantbeeldjes, wijwatervaatjes, eierdopjes en belastingfietsplaatjes verzamelen, kortom teveel om op te noemen. Zoals hierboven vermeld, stoppen wij eind van dit jaar met de tentoonstelling over grote gezinnen. Daarvoor in de plaats willen wij van begin januari 2019 tot eind juni 2019 een tentoonstelling inrichten met als thema "Verzamelingen".

Wij doen hierbij een oproep aan mensen die de liefde voor hun verzameling op deze tentoonstelling met anderen willen delen. Indien u interesse heeft kunt u contact opnemen met Sjaak Bouwmeester, tel. 071-3315433 of via e-mail: sjaakbouwmeester@hotmail.com.

Nieuwe Tentoonstellingen

Grote gezinnen in Alkemade

Zoals wij al vermeldden is de tentoonstelling over grote gezinnen een groot succes: meer dan 1000 bezoekers bezochten inmiddels deze tentoonstelling. Iedere week komen er ook nog nieuwe gezinsfoto's bij. Wij hebben dan ook besloten om de tentoonstelling - in enigszins beperkte vorm - tot eind december 2018 te verlengen.

Veiling E.M.M.

In 1918, dus honderd jaar geleden, fuseerden de drie groenteveilingen in Roelofarendsveen tot Groenten- en fruitveiling Eendracht Maakt Macht, de latere bloemenveiling E.M.M. De komende periode willen wij zowel in Alkmadders als door middel van een tentoonstelling aandacht schenken aan de bewogen periode van het veilingwezen in Roelofarendsveen. Vanaf begin september 2018 tot eind juni 2019 is deze tentoonstelling te bezichtigen.

Het woon- en atelierschip De Zwerver

Geert-Jan van Beek

In *Cultuurbericht,* het tijdschrift van het Prins Bernhard Cultuurfonds, stond in het najaar van 2016 een artikel over het woon- en atelierschip *De Zwerver.* Uit dat artikel bleek dat *De Zwerver* in 1900 gebouwd is bij scheepswerf *De Vlijt* in Oude Wetering in opdracht van de kunstenaar Wijnand Otto Jan Nieuwenkamp. Scheepswerf *De Vlijt* was toentertijd gevestigd op de plek waar nu het voormalige werkterrein van Boot Beton te vinden is (Westerdijk 18, Leimuiden). In 1900 was deze plek een buurtschap van het dorp Oude Wetering. De locatie viel toen onder de gemeente Leimuiden.

Nieuwenkamp heeft ook in onze omgeving veel getekend. In ons museum hangt een ets van Nieuwenkamp, getiteld 'Oude Wetering'. Als u in ons museum bent moet u er maar eens naar vragen. We zijn wel benieuwd of er onder onze lezers nog meer eigenaren van een Nieuwenkamp zijn. Mocht dat zo zijn, laat het ons weten.

In dit artikel willen we Wijnand Otto Jan Nieuwenkamp aan u voorstellen. Verder beschrijven we de bijzondere geschiedenis van *De Zwerver,* die tot op de dag van vandaag in gebruik is. Ook zullen we ons verdiepen in die scheepswerf in Oude Wetering die dit prachtige schip heeft voortgebracht.

Scheepswerf De Vlijt

Het dorp Oude Wetering is vanouds gericht geweest op de scheepvaart. Dikwijls gebeurde het dat schepen wegens storm de meren in de omgeving niet konden bevaren en hier rustiger weer afwachtten. Dat is de reden dat er in Oude Wetering herbergen en logementen werden gesticht. Ook ontstonden er dienstverlenende bedrijven als zeilmakers, touwslagerijen en scheepswerven.

De scheepswerf *De Vlijt* bestond al in 1856, want in dat jaar kocht de domineeszoon Jeremias Schoenmakers de werf. Jeremias vertrok in 1873 naar Leiden en gaf de leiding van de firma over aan zijn zoon Pieter. De bedrijfsnaam J. Schoenmakers werd gehandhaafd. Scheepsbouwmeester Jelmer Johannes Sjollema (1833-1918) was lange tijd scheepsmaker op *De Vlijt.* Tot 1860 werkte hij bij zijn vader in Grouw en Woudsend in Friesland. Daarna trok hij samen met zijn broer Aesge als scheepsmaker naar Zuid-Holland en kwam uiteindelijk op de scheepswerf *De Vlijt* in Oude Wetering terecht, waar hij tot zijn dood is gebleven.

Wijnand Otto Jan Nieuwenkamp

Els van Wageningen schrijft in 2002: "Wijnand Otto Jan Nieuwenkamp werd op 27 juli 1874 geboren op de Geldersekade 88 in Amsterdam. Zijn vader Willem Gerrit Nieuwenkamp, in 1846 eveneens op nummer 88 geboren, was reder en grossier in koloniale waren, evenals zijn grootvader W.O.J. Nieuwenkamp. Zij hadden eigen zeilschepen varen op de Molukken en de Levant. Wijnand en zijn drie zusjes groeiden op tussen de vaten met krenten en rozijnen, matten met vijgen, theekisten, balen rijst en amandelen, die lagen opgeslagen in de enorme kelder van hun huis."

In 1882 verhuist het gezin Nieuwenkamp naar Haarlem, waar Wijnand Otto Jan zijn jeugd doorbrengt en ook de eerste jaren van zijn werkzame leven. Onder de kunstenaars

De Zwerver, gelegen voor de scheepswerf *De Vlijt.* Tekening van W.O.J. Nieuwenkamp, gemaakt met pen, penseel en inkt, 1902. Stichting Museum Nieuwenkamp.

Portret van W.O.J. Nieuwenkamp, ter gelegenheid van zijn vijftigste verjaardag getekend door de bekende Nederlandse kunstenaar Jan Toorop in 1924.

rond 1900 neemt hij nog steeds een prominente plaats in. Nieuwenkamp is eigenzinnig, trekt zich weinig van anderen aan en gaat zijn eigen gang. Hij werkt keihard. Over zijn school- en beroepskeuze heeft Nieuwenkamp vele conflicten met zijn vader, omdat deze wil dat hij in de handel gaat, terwijl Nieuwenkamp een carrière als kunstenaar voor ogen heeft.

Reizen en zwerven

Het leven van Nieuwenkamp kenmerkt zich door reizen en zwerven. Hij vindt inspiratie in vreemde volkeren en tropische natuur, maar ook Nederland verkent hij goed. Hij is beeldend kunstenaar, schrijver, architect, ontdekkingsreiziger, volkenkundige en kunstverzamelaar van Oost-Aziatische kunst. Met zijn tekeningen, etsen, litho's, aquarellen en houtsnijwerk exposeert hij o.a. in het Rijksmuseum en het Frans Hals-museum. Zijn werk is nog steeds vertegenwoordigd in collecties van diverse musea en delen ervan worden nog regelmatig geëxposeerd.

In 1895 krijgt Nieuwenkamp een tijd les op de School voor de Kunstnijverheid in Amsterdam, maar omdat hij inmiddels zelf al zo veel vaardigheden heeft geleerd blijft het bij een paar lessen. Wel leert hij bij een aantal kunstenaars aanvullende bekwaamheden. Zijn vader wil hem dan echter niet meer financieel steunen en vanaf dat moment is hij aangewezen op inkomsten die hij zelf verwerft.
Vanaf 1897 reist hij rond in Nederland en Duitsland en in 1898 maakt Nieuwenkamp zijn eerste reis naar de Oost-Indische archipel, waar hij naderhand nog vele malen zal komen. Na afloop van deze reis bouwt hij een huis en atelier in Santpoort.

Huwelijk met Anna

Vanaf zijn jeugd logeert Nieuwenkamp regelmatig in Lunteren bij zijn oom en tante van moeders zijde. En vanaf 1890 ontwikkelt zich een romance tussen Nieuwenkamp en zijn nicht Anna, die op 31 januari 1871 geboren is. De ouders zijn hier niet gelukkig mee en proberen zelfs te regelen dat Nieuwenkamp en Anna elkaar een jaar lang niet zien.
Beiden geloven echter in hun relatie en op 11 januari 1900 wordt uiteindelijk het huwelijk tussen hen beiden gesloten. De huwelijksreis gaat naar Spanje, waar hij het idee opvat om een woon- en atelierschip te bouwen. Nieuwenkamp heeft bedacht het woonschip te gaan gebruiken als mobiele woning met een functie als atelier en tentoonstellingsruimte. Hij noemt zijn schip dan ook 'mijn huis op het water'. Dat is in die tijd zo bijzonder, dat ook de buitenlandse pers er aandacht aan besteedt.

Al kort na de huwelijksreis maakt Nieuwenkamp een ontwerp van het schip en gaat op zoek naar een werf die het schip kan bouwen. Een neef van Anna, een zekere J. Verhoeven uit Amsterdam, blijkt een werf in eigendom te hebben en zo komt Nieuwenkamp uit bij scheepswerf *De Vlijt* in Oude Wetering.
Als de opdracht is verstrekt wordt het atelier in Santpoort afgebroken. Op 1 september 1900 rijden twee verhuiswagens de onderdelen ervan naar Haarlem. Aan het Noorderspaarne worden ze op een stoomdekschuit geladen en naar Oude Wetering gebracht. Hier kunnen zij gebruikt worden bij de bouw van het schip.

Wijnand en Anna op *De Zwerver*.

Beeld van het interieur van *De Zwerver*. De uil is houtsnijwerk van de hand van W.O.J. Nieuwenkamp.

Anna gaat logeren bij haar ouders in Lunteren en hier wordt op 20 december 1900 Marianne, het eerste kind van het echtpaar geboren. Zij zullen nog twee dochters en een zoon krijgen.
Nieuwenkamp trekt op 10 september in bij scheepsmaker Sjollema van *De Vlijt* voor één gulden per dag, zodat hij kan meewerken aan de bouw van het schip. De familie probeert intussen Wijnand en Anna van hun idee af te brengen. De ouders van Anna vinden het plan griezelig, ongezond en ook niet erg netjes. Vader Wilbrink biedt zelfs aan de buitenplaats De Biezen bij Barneveld voor hen te kopen als ze maar van dat dwaze voornemen afzien. Maar Wijnand en Anna volharden in hun plan.

In Oude Wetering schrijft Wijnand talloze brieven aan zijn vrouw. In een brief van 13 september schrijft hij: *"Ik ben op 't punt van naar bed te gaan, maar wil dezen brief nog even naar de post brengen, met 't roeibootje, want morgen ochtend om half drie is 't buslichting en dan pas weer 's avonds."* Het postkantoor ligt aande andere kant van de Oude Wetering recht tegenover de werf (Kerkstraat 40).

De bouw van *De Zwerver*

De basis van het schip is een rechthoekig geklonken bak, die voorzien is van een roer dat vanaf het dak met een helmstok bestuurbaar is als het voortgetrokken wordt door een sleper en soms door een paard.
Volgens kenners is de schoonheid van het woonschip vooral te vinden in de binnenkant, vanwege het grotendeels nog intacte oorspronkelijke interieur met onder meer een mix van exotische houtsoorten, elementen uit oude gebouwen en kunstwerken en versieringen gemaakt door Nieuwenkamp zelf. Aan het schip moeten vele vaklieden en kunstenaars hebben meegewerkt. Dit is in die tijd een vaak gebruikte werkwijze.
In de zomer van 1901 maakt het gezin een proefvaart naar Edam en Monnickendam, maar Nieuwenkamp is niet tevreden over zijn ontwerp en tekent een voor- en achterkant voor het schip, met als voorbeeld een Overijsselse houten praam.

Eind november gaat *De Zwerver* weer terug naar scheepswerf *De Vlijt* om daar opnieuw onderhanden te worden genomen. Zowel de buitenzijde als het interieur moet worden aangepast.

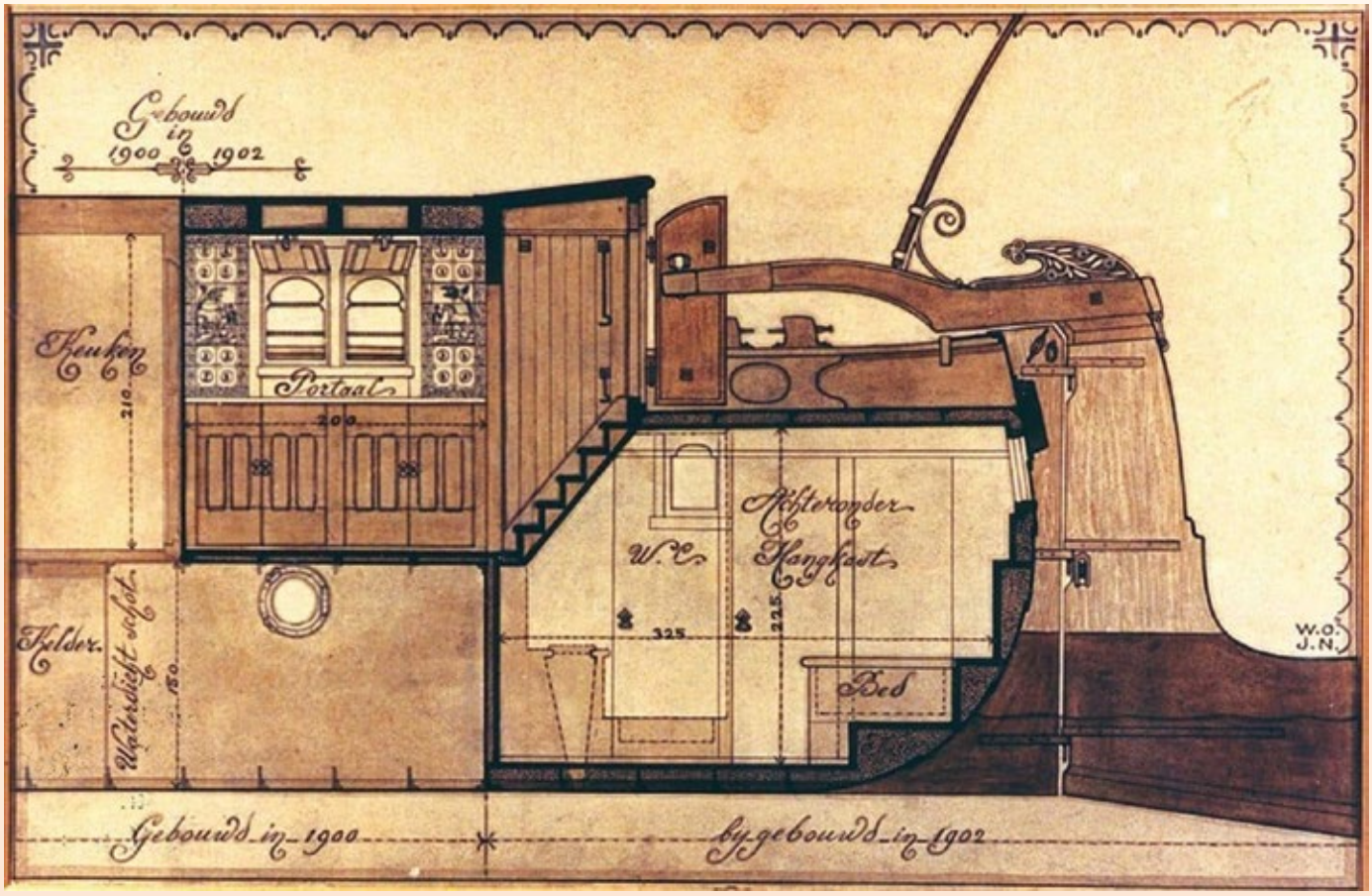

Ontwerp voor de achtersteven van *De Zwerver*. Tekening van W.O.J. Nieuwenkamp, 1901.

Uiteindelijk krijgt het schip een afmeting van 27.5 meter bij 4.75 meter en het heeft een diepgang van 0.65 meter. Op 14 april 1902 is het zo ver dat *De Zwerver* te water gelaten kan worden, maar omdat er een krachtige wind staat knappen de kettingen en het schip drijft onbemand de Oude Wetering af tot vlak bij het Braassemermeer. Gelukkig slaagt men er in *De Zwerver* weer terug te slepen naar *De vlijt* en hem goed te verankeren. Hierna wordt er begonnen met de afwerking.
Op 12 juli 1902 vindt de tweede proefvaart plaats en ditmaal gaat het naar Haarlem, waar Nieuwenkamp zijn eerste tentoonstelling houdt. Het levert hem geld op omdat hij veel werk verkoopt, en omdat hij ook entree heft worden zijn inkomsten nog verruimd.

Met *De Zwerver* door Europa

De eerste geschreven verslagen over 'wonen op het water' dateren van rond 1600. In die tijd worden woonboten bewoond door arbeiders en handelaren. Eind 19e eeuw ontstaan andere motieven om op het water te wonen, zoals liefde voor de natuur, vrijheid, reislust en/of het avontuur. In die geest ontwerpt en bouwt Nieuwenkamp in 1900 *De Zwerver*. Er zijn er van deze categorie schepen nog acht bekend. *De Zwerver* is daarvan de oudste. Nieuwenkamp geeft het woonschip de naam *De Zwerver* naar zijn motto *Vacando Acquiro*: 'Zwervend verwerf ik'.
Vanaf 1902 tot 1912 maakt Nieuwenkamp met *De Zwerver* tochten door Nederland, maar ook naar verdere bestemmingen in Europa. Onderweg werkt hij. Hij maakt onder meer etsen, want aan boord staat ook een etspers. Als ze ergens aanleggen wordt er een verkooptentoonstelling van zijn werk georganiseerd.

De laatste tocht gaat in 1912 naar Brussel, maar vanaf 1910 woont het gezin Nieuwenkamp dan al in Edam, waar hij zijn eigen huis gebouwd heeft. *De Zwerver* heeft een ligplaats voor de deur. In 1913 bouwt Nieuwenkamp even verderop zijn eigen atelier. Het schip wordt vanaf dat moment vaak verhuurd aan hem bekende kunstenaars. In hetzelfde jaar is *De Zwerver* te bekijken op de *ENTOS* (Eerste Nederlandsche Tentoonstelling op Scheepvaartgebied).

Eind 1920 verhuist Nieuwenkamp met zijn gezin naar Italië. Hij overwintert op Sicilië en vestigt zich vervolgens met zijn vrouw en de twee jongste dochters in Rome. Daar gaat hij voor het eerst schilderen. In zijn atelier in de Via del Tritone 102 maakte hij 27 schilderijen. In 1926 verhuist hij naar San Domenico di Fiesole, bij Florence, waar hij de Villa Riposo dei Vescovi betrekt. Op 23 april 1950 overlijdt Nieuwenkamp hier. Zijn vrouw Anna overlijdt in 1954. Tot op de dag van vandaag wonen hier nog steeds nakomelingen van Nieuwenkamp.

Terug in Nederland

In 1931 komt Nieuwenkamp terug uit Italië om *De Zwerver* naar Nieuwersluis te brengen, waar het een ligplaats krijgt bij het buiten Over-Holland.
In de mobilisatieperiode voor de Tweede Wereldoorlog wordt het schip door het Nederlandse leger geconfisqueerd. Vervolgens neemt ook de Duitse bezetter het schip in beslag en gebruikt het als kantine voor officieren.

Nog een beeld uit het interieur van *De Zwerver.*

Na de oorlog krijgt Nieuwenkamp het schip weer terug om het in 1949 te verkopen aan de heren De Boer en Broeze, waarna *De Zwerver* in de jaren die volgen nog enige malen van eigenaar zal verwisselen.
In 1969 koopt de familie Brandt, eigenaar van de buitenplaats Over-Holland in Loenen aan de Vecht, *De Zwerver* op een veiling en legt het daar voor de wal. Maar om in Loenen te mogen liggen moet het schip volgens de gemeentelijke regels donker worden geverfd. Het oorspronkelijke witte schip verdwijnt dus onder een donkergroene kleur.

Ook vanuit Edam bestaat er in die jaren belangstelling voor *De Zwerver,* maar het lukt de Edammers niet het schip te verwerven omdat de vraagprijs te hoog is.
In 2011 schenkt de familie Brandt *De Zwerver* aan de Stichting Museum Nieuwenkamp. Er wordt een aparte stichting opgericht (Stichting De Zwerver) die als doel heeft om het schip te restaureren en open te stellen voor publiek. Aanvankelijk krijgt *De Zwerver* een tijdelijke ligplaats op de Museumwerf in Vreeswijk. Als er voldoende middelen zijn vergaard, door onder meer een subsidie van het Prins Bernhard Cultuurfonds, wordt het schip naar scheepswerf Bocxe in Delft gevaren. De restauratie van zowel de buitenzijde als het interieur wordt hier in 2016 voltooid, waarna *De Zwerver* zijn definitieve ligplaats krijgt in de jachthaven van Naarden. *De Zwerver* kan hier bekeken worden bij een rondleiding, maar hij is ook beschikbaar als B&B, om er een vergadering in te houden of voor een feest.

Zo blijft *De Zwerver* een getuigenis van meer dan honderd jaar Oude Weterings vakmanschap.

Met dank aan Dick van der Hulst en Alfred Bakker.

BRONNEN:

- CULTUURBERICHT, UITGAVE VOOR DONATEURS EN RELATIES VAN HET PRINS BERNHARD CULTUURFONDS, NAJAAR 2016.
- OUD EDAM, PERIODIEK, UITGEGEVEN DOOR DE STICHTING OUD EDAM, JAARGANG 14, NUMMER 2, AUGUSTUS 1990.
- ELS VAN WAGENINGEN, GELDERSEKADE TUSSEN WAAG EN SCHREIERSTOREN. AMSTERDAM: STADSHERSTEL AMSTERDAM N.V./ N.V. STADSGOED, 2002.
- DE BOEKENWERELD, UITGEGEVEN DOOR VAN TILT I.S.M. UNIVERSITAIRE BIBLIOTHEKEN LEIDEN & SMN, JAARGANG 31, NUMMER 4/2015.
- W.O.J. NIEUWENKAMP (KLEINZOON, RED.), LEVEN & WERKEN, BOUWEN & ZWERVEN VAN DE KUNSTENAAR W.O.J. NIEUWENKAMP. UITGEVERIJ A.W. BRUNA & ZOON, UTRECHT, ANTWERPEN.
- INTERNET: DIVERSE SITES, WAARONDER WWW.WOJNIEUWENKAMP.NL.

NOSTALGISCHE MOESTUIN IN ROELOFARENDSVEEN

“Het moet vooral gezellig blijven op De Veense Akker”

Fons van Rijn

“Op onze nostalgische moestuin De Veense Akker proberen we de situatie van zo’n honderd jaar geleden zo veel mogelijk na te bootsen. Het gaat daarbij om het oude assortiment, zoals oude Veense bonenrassen, maar ook om oude teeltechnieken. We krijgen veel leuke reacties”.

De twee initiatiefnemers Hannes de Jong en Piet Warmerdam, beiden gepensioneerd, vertellen enthousiast over hun ervaringen sinds de start ongeveer twee jaar geleden. Er staat inmiddels een houten hut met afdak en een houten poepdoos boven de sloot. En er groeit al van alles, onder éénruiters en in de volle grond.

Drie van de vier vrijwilligers aan het werk.

Het begin

Hannes: “Ik was in het museum van Oud Alkemade om te praten over de ruilverkaveling van ruim vijftig jaar geleden, toen het gesprek ineens over een historische tuin ging. “Straks is alles weg en weet niemand meer hoe het hier vroeger was,” zei ik tegen een bestuurslid van Oud Alkemade. Eerdere pogingen ergens een tuin te beginnen waren op niets uitgelopen. Toen ik dat tegen Marcel Akerboom - eigenaar van groencentrum De Veense Bukker - vertelde, was hij gelijk enthousiast en stelde hij meteen een stuk grond beschikbaar. Kort er na zijn we gewoon begonnen met de grond om te spitten. Inmiddels zijn we hier met vier man actief, ieder heeft zo zijn eigen taak.”

Het materiaal voor de tuin komt overal vandaan. Piet: “De éénruiters hebben we uit Boskoop en Waverveen gehaald. Het was nog een hele uitzoekerij, de meeste lijsten waren verrot. De betonstukken voor de bakken met éénruiters hebben we hier en daar in de polder gevonden, vaak gedumpt op het achtereind van een akker. Een deel van het hout voor de hut komt van de schuur van Jan Klein, de vroegere kolenboer, tegenover restaurant Wagenaar. En een aantal halve raampjes komen van Jan Spruit die nog bij hem in de loods lagen van zo’n vijftig à zestig jaar geleden.”

Overzichtsfoto van de nostalgische tuin.

Op de tuin wordt zoveel mogelijk gewerkt zoals het vroeger gebeurde. Als dat niet helemaal kan, dan wordt het zoveel mogelijk benaderd. Daarbij wordt, net als vroeger, niks weggegooid. Zo zijn er de essentakken die na te zijn gebruikt als bonenstok, gebundeld in het water van de sloot worden bewaard voor het volgende jaar. Daar was over nagedacht: eventueel ongedierte in het hout overleefde die dompeling niet.
En als de elzentakken te slecht werden om weer te gebruiken voor de peulen, dan kregen ze een tweede leven als drainagemateriaal door ze in

Vrijwilliger Jan Loos tussen de bonen.

te graven. Pas rond 1950 verschenen de stenen drainagebuizen die nog vele jaren dienst zouden doen. Ook daar zijn op de tuin voorbeelden van. Het gebruik van de halve raampjes is ook het vermelden waard. Dat wordt hier en daar gezien als een Veense vondst. Het gaat om raampjes die gebruikt worden om de groei van de peulen te vervroegen, door ze op de grond schuin tegen de bonenstokken te zetten.

De bekende halve raampjes om de oogst van de peulen te vervroegen.

Tuinders die dat deden, konden daardoor net iets vroeger oogsten dan anderen, met als resultaat een betere prijs.

Oude rassen

Op de moestuin zijn inmiddels te vinden: de bekende Veense grauwe erwtenboon, de vroege Veense peulen en de suikerpeul, ooit geïntroduceerd door Toon van Velzen. De Veense kapucijners. De snijboon, met de namen De Raadsheer en Jumbo. De laatste is vernoemd naar de oud-wethouder Koos Bakker die de bijnaam Jumbo heeft. Het oude ras is door Co Hogenboom (Punthuis) jaar-in-jaar-uit geteeld.
Verder is er de stamprinsessenboon, met de naam de Jenka. De augurken/groffies, ook een oud Veens ras. Rode spinazie. Boerenrabarber ("die stond altijd bij de hut, bij het naar huis gaan nam je in het loopje een paar stelen mee"). De rode en witte pronkboon. Verscheidene oude aardbeienrassen. De ananasmeloen ("bij een te groot aanbod op de veiling zag je ze soms in de Braassem drijven, net als de augurken").

Daarnaast staan er op de tuin ook nog witte bruids-anjertjes ("die horen hier eigenlijk niet, maar horen wel bij het nostalgische en ruiken lekker"). Kortom op de tuin is deze tijd van alles te zien, van net ontkiemend zaad tot al goed herkenbare planten. De best groeiende bonenplanten worden van een touwtje voorzien. Van die planten worden bonen bewaard voor het volgende jaar. Zo gebeurde dat vroeger ook. Dit alles met als doel de oogst steeds te vervroegen.

De kennis van de tuinbouw in de Veen rond 1900 is overal opgedaan. Tot de jaren zestig van de vorige eeuw werd er nog volop groente gekweekt en geveild in de Veen. Daarna werd het telen van groente veelal ingeruild voor het kweken van bloemen. Natuurlijk werd er voor eigen gebruik vaak nog wel een moestuin aangehouden. Han: "Allereerst heb ik natuurlijk veel van mijn vader geleerd, ik heb altijd veel thuis gewerkt. Daarnaast heb ik mijn hele leven overal in de Veen gewerkt. Als een tuinder het druk had dan kreeg mijn vader nogal eens de vraag 'of hij niet een jongen over had'. En dan was ik ineens weer ergens aan het bollen rooien of bonen plukken. Daar heb ik veel van geleerd." Hetzelfde geldt voor Piet. "Mijn vader was van de oude stempel. Die had alles vanuit de praktijk geleerd. Ik hoor hem nog zo zeggen: 'Aan het begin en einde van een rij hoort een stevige bonenstok en daartussen moeten ze worden afgewisseld, stevige en minder stevige'. En zo zijn er meer voorbeelden."

Een vrolijke Hannes de Jong met geoogste meloenen.

Het bord bij de ingang van de tuin.

Han: "We hopen de Veense tuinbouwgeschiedenis door te geven aan de volgende generatie. Tot nu toe hebben we het te druk gehad om dat verder uit te werken. Misschien gaan we hier wel scholieren uitnodigen of een en ander op de film vastleggen. Daar zijn we gewoon nog niet aan toe gekomen."
De Veense Akker laat oude tijden herleven. Alleen de werktijden en sfeer zijn anders dan vroeger. Terwijl de tuinders vroeger in de zomer bij het licht worden met de boot naar hun akkers roeiden en pas bij het donker worden weer huiswaarts keerden, zo werken de huidige tuinders vooral in een ontspannen sfeer. Han: "Het is de bedoeling dat het gezellig blijft en tot nu toe lukt dat goed, mede dankzij de prettige medewerking en ook financiële ondersteuning van De Veense Bukker. En we zien wel hoe het zich verder ontwikkelt."

De Veense Akker is te vinden op Hazenpad 1 in Roelofarendsveen.
Voor meer informatie:
www.deveensebukker.nl

De vrijwilligers van De Veense Akker zijn nog op zoek naar oude spullen van de tuinderij van vroeger, om daarmee die tijd zo veel mogelijk te benaderen. Het gaat bijvoorbeeld om een oude zeis, mestemmers, een oude hark, schoffel, vork en graaf, een Zanik peteroliestel, oude bonenzakken, kisten en kratten van de Veiling E.M.M., een oude boot, plukmanden, aardbeienkratjes en -doosjes enz. Namens de vrijwilligers alvast bedankt.

Piet Warmerdam laat zien hoe groot de bonen worden.

SCHENKINGEN AAN DE STICHTING OUD ALKEMADE

Boek 'Van Jonker via Galeislaaf tot Tuinder'	Paul Arts
40 Videobanden gemaakt door leden van de filmclub	Filmclub Kaag en Braassem
2 Vitrinekasten, 6 tafels, 14 stoelen, vloerbedekking en vergadertafel	Bibliotheek Rijn en Venen
6 Soepkoppen	W. Verheij
Boek Bijbelsche geschiedenis en het leven onze's Heeren	J. van der Willik
Cd met foto's jeugdelftallen DOSR en wandeltochten Rijpwetering	H. van Rossum
Poppenwagentjes en poppenwieg	A. van der Vlugt
Diversen boeken	G. Beereboom-de Jong
Obligatie nr. 0096	Fam. Jan en Diny Cozijn
2 Onduleerijzers, rokspuit	Mw Koeleman-van Doornik
Receptenboekje 1952	M. van der Willik
Pikhaak	J. Hillebrand
Klok, ladekast, wandbord E.M.M.	Zoetemelk
Zondagse klederdracht. Tasje, ondergoed, mutsje	A. Keijzer

Alle gevers hartelijk bedankt!

Wilt u ook voorwerpen aanbieden? Neem dan contact op met onderstaande medewerkers:
voor foto's, dia's, films: Leo Stiens, tel 071-3313343 of 06-26679360; e-mail: lousenleo@hetnet.nl
voor ander materiaal: Sjaak Koek, tel 071-3312066 of 06-57338844; e-mail: sjaakoek@hotmail.com

U kunt uw spullen brengen tijdens de openingsuren van het museum: zondag van 14.00-17.00 uur, dinsdag van 13.30-16.00 uur en op maandagavond van 20.00-22.00 uur als er medewerkers in het museum aan het werk zijn.

De lijnbaan van Oude Wetering

(deel 2: 1720-1850)

Alfred Bakker

In Alkmadders van december 2017 is het bestaan van de lijnbaan in de 17e eeuw aan de westzijde van de Oude Wetering aangetoond. Maar waar bevond die baan zich precies? Daar gaan we in dit deel nader op in.

Periode 1720-1747

Aan weerszijden van de Oude Wetering was in de 17de eeuw een soort Zaanstreek in het klein ontstaan. Men kon er balkengaten, houtzaagmolens, scheepswerven, een zeilmakerij en een taanderij vinden. Er waren aannemers en molenmakers actief. Bij al die bedrijvigheden hoorde natuurlijk een lijnbaan, waar touw voor schepen, visnetten en molens gemaakt werd.

Dirck Willemsz van de Wetering was de laatst bekende eigenaar van de lijnbaan in 1720. In de periode 1720-1729 worden Joannes Brons en de broers Overpelt uit Oude Wetering genoemd voor werkzaamheden aan een watermolen in Aalsmeer. Zij leverden touw en zeilen. Bekend is dat Simon Overpelt naast de lijnbaan woonde. In 1747 moesten de bewoners van de Republiek weer eens extra belasting betalen, nu om een Franse inval te weerstaan. In de Personele Quotisatie van dat jaar voor Alkemade komt geen lijnbaan voor. Dirck werd toen genoemd als winkelier.

Historische beschrijvingen

In 1746 leverde Diederik van Leijden een bijdrage aan een beschrijving van Holland. In zijn hoofdstuk over Rijnland meldde hij over Oude Wetering dat de regionale en internationale vaart door de Oude Wetering "in 't Dorp leven en welvaart maakt. Men vindt hier Scheepstimmerwerven, Zeilemaakers en alles wat tot behoef van de Scheepvaart kan dienen." Van Leijden noemde niet expliciet een lijnbaan. Maar onder "alles wat tot behoef" zou heel goed een lijnbaan gerekend kunnen worden.
De Amsterdamse stadshistoricus Jan Wagenaar beschreef Oude Wetering in 1767 vrijwel identiek: "En deeze doortogt doet de buurt aan de oude Wetering bloeijen. Men heeft er verscheiden Zaagmolens en Scheepstimmerwerven; ook eenige Zeilenmaakers, Blokkenmaakers, en andere handwerken, tot de scheepvaart vereischt, behalven een goed getal van winkeliers."
Ook latere schrijvers namen de beschrijvingen min of meer over. Maar pas in het Aardrijkskundig Woordenboek van de amateurhistoricus Abraham Jacob van der Aa van 1839-1840 kwam daadwerkelijk een touwslagerij in Alkemade aan de orde: "Voorts heeft men er 1 korenmolen, 1 grutterij, 1 houtzaagmolen, 3 scheepstimmerwerven en 1 touwslagerij."
J.L. Terwen had het in 1858 weer expliciet over een touwslagerij in Alkemade. In de algemene streekbeschrijvingen ontbreekt uiteraard een adres.

Adres in huizenonderzoek

De Stichting Oud Alkemade beheert enkele boekwerken die de neerslag zijn van een huizenonderzoek door oud-medewerker A.J. Bisschop. Daaruit blijkt dat Joost Timmers zich op 18 september 1769 de eigenaar mocht noemen van een perceel met nummer 25 in Oude Wetering, dat eerder van Dirck Willemsz van de Weteringh was geweest.
Timmers was een gerenommeerde aannemer, molen- en sluizenmaker die aan de oostzijde van de Oude Wetering bij zijn molenwerkplaats woonde. Nu staan er de loodsen van jachtwerf Van Dam.
In 1804 overleed Joost Timmers. Na zijn overlijden werd de boedel beschreven op 6 mei 1806: "Huis verder getimmerte en erve aan de Oudewetering. Item een touw en lijnslagerij met drie hegte getimmertens daartoe behoorende agter de Oudewetering binnen de ring der geoctroieerde Googerpolder d'erven van de weduwe van de heer Joost Timmers (Anna Brons) oude eigenaars; de heer Willem Krook nieuwe eigenaar."
Timmers liet dus onder andere een touw- en lijnslagerij in de Googerpolder na, die zijn weduwe overdroeg aan Willem Krook.

Willem Krook

Van Willem Krook is in 1811 bekend dat hij "eigenaar en touwslager" was. Hij woonde net zoals Timmers aan de oostzijde van de Oude Wetering, gemeente Leimuiden. Er was in Leimuiden echter geen touwslagerij.
Krooks beroep touwslager is terug te voeren op de lijnbaan in Oude Wetering die hij in 1806 verwierf. Krook had in 1811 een schuld van ƒ 5.100.- aan Kornelis Kooijman uit Noordeloos wegens de levering van hennep, de grondstof voor touw die niet meer in Alkemade geteeld werd, maar in de Alblasserwaard. De schuld toont aan dat het niet zo goed ging in de touwslagerij in Oude Wetering.

Statistische gegevens

In de Franse tijd kwam het fenomeen statistiek op. De onder-prefect in Leiden bestookte het bestuur van Alkemade in het begin van de 19de eeuw met formulieren die ingevuld moesten worden met bedrijfsgegevens.
Op het voorbedrukte formulier stond onder andere het onderwerp spinnerijen en fabrieken in Alkemade. Schout Pieter Cornelis Riemersma schreef in 1811 in de kolom 'observations/aanmerkingen': "À l'oudewetering on trouve une petite corderie de tres peu d'importance." Oftewel: In Oude Wetering is een kleine touwslagerij van erg weinig belang.
Op het blad met 'Fabrieken' stond onder andere een rubriek 'Toiles de Chauvre Zyldoek'. Riemersma schreef hierbij: "Malheureusement on ne trouve rien de çela dans la commune" (Helaas is er geen zeilmakerij).
Het is duidelijk dat het slecht ging met de touwslagerij en de aanverwante bedrijfstak zeilmakerij in Oude Wetering. De malaise had te maken met het Continentaal Stelsel dat Napoleon ingesteld had, waardoor de overzeese handel en scheepsbouw instortten.

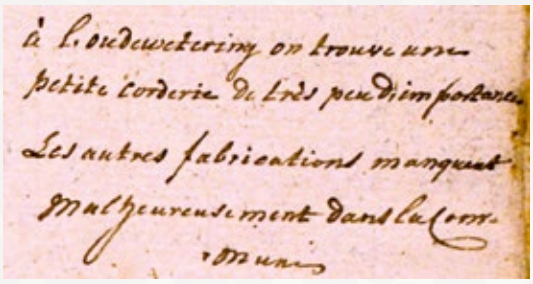
à l'oudewetering on trouve une
petite corderie de très peu d'importance.
Les autres fabrications manquent
malheureusement dans la com-
mune

Kanttekening van schout Riemersma: In d'oudewetering vindt men een kleine touwslagerij van erg weinig belang. De andere bedrijven ontbreken helaas in de gemeente.

Locatie

Wat kunnen we leren uit de verzamelde historische gegevens? Op en bij het perceel Oude Wetering 25 is sprake van een zekere bedrijfscontinuïteit. Zowel Van de Weteringh (1720), als Timmers (1769-1804) en Krook (1806-1812) hadden iets van doen met een lijnbaan of touwslagerij. Voorts is bij de overdracht van 1806 sprake van drie stevige gebouwen die niet aan de Oude Wetering staan, maar binnen de ringdijk, dus in de Googerpolder.

Een blik op de kadastrale kaart uit 1828 maakt een en ander duidelijk. Op de kaart staan drie belendende percelen in de Googerpolder, die volgens de bijbehorende kadastrale legger eigendom zijn van Henricus Jacobus Heins, zeilmaker te Leimuiden. Het totale bezit van Heins strekte zich uit tot aan de rooilijn van de huidige Kerkstraat. Zijn huis en erf aan de Kerkstraat lag tussen die van Jan van Staveren, scheepstimmerman, en Mozes Salomon van Hess, vleeschhouwer (slager).

Henricus Jacobus Heins was op 26 december 1796 geboren, zoon van Pieter Heins, ook een Leimuidense aannemer. Pieter Heins overleed op 7 augustus 1822 "na acht dagen lichte ongesteldheid die in een zenuwziekte ontaardde in den ouderdom van circa 72 jaren". Hierna kwamen zijn bezittingen enkele jaren in gemeenschappelijk eigendom van zijn weduwe Maria Geilswijk en haar kinderen. Zij droegen 15/16 van de bezittingen in 1826 over aan Hendrik Jacobus Heins voor een bedrag van *f* 4.781,25. In 1828 wordt Heins zeilmaker genoemd. Drie jaar later gaf het bestuur van de Tweemanspolder bij Rotterdam hem opdracht voor het maken en leveren van het zeil- en touwwerk voor de vijf watermolens in de polder. Hoeveel soorten touwwerk er voor molens bestonden, blijkt uit de opsomming: vangtouw, stormtouw, kruitouw, halstouw, kruireep en pallijn.
De carrière van Heins als touwslager eindigde in 1836. De touwslagerij ging toen ter ziele, blijkt uit een advertentie in de Oprechte Haarlemse Courant van 19 november. Er werden ten verkoop aangeboden:
No. 1. Een HUIS, waarin eene gerenomeerde Zeilenmakerij wordt uitgeoefend, met deszelfs Pakhuis, Taanhuis en verdere Getimmerten; mitsgaders afzonderlijk verhuurd wordenden WOONHUISJE en SCHUUR en ERVEN, aan de Oostzijde van de Oude Wetering, Gemeente Leymuiden.
No. 2. Een TOUW- of LIJNSLAGERIJ, mitsgaders een HUIS en ERVE, en een HOUTBOSCHJE, staande en gelegen aan de Oude Wetering, onder Alkemade, groot 44 Roeden 30 Ellen, Sectie B, No. 64, 236, 237 en 238, in de Googerpolder.

De reden van de verkoop van de opstallen aan de oost- en de westzijde van de Oude Wetering is onbekend. Henricus Jacobus Heins overleed pas op 30 augustus 1851, "in leven Mr. Zeilenmaker aan de Oude Wetering, onder Leymuiden." Of de door Terwen in 1858 genoemde touwslagerij toen nog in bedrijf was, mag dus betwijfeld worden. Het lijkt erop dat de familie Heins de zeilmakerij bleef beoefenen. De zonen van Heins, Willem en Hugo, werden bij hun overlijden in 1890 en 1893 aangeduid als zeilmaker.

Opmeting

We hebben de percelen van Heins gemarkeerd op de kadastrale kaart van 1828. Vrijwel zeker bevond zijn lijnbaan zich op het lange en smalle perceel 236. Op het belendende perceel 237 bevonden zich een "Schuur & Erf touwslagerij". De schuur, de opstal op de grens met perceel 236, zou wel eens de baanschuur kunnen zijn geweest. In de baanschuur stond het rad van de lijnbaan opgesteld. Een afbeelding van een baanschuur met kinderen in de tredmolens is opgenomen in Alkmadders 140 van december 2017.
Ook hebben we de lengte van perceel 236 opgemeten: 220 meter. Die lengte komt exact overeen met de 60 roeden waarvan in 1715 bij de taxatie van de toenmalige lijnbaan sprake was. De lijnbaan moest toen in westelijke richting verplaatst worden naar de drooggemaakte Googerpolder. Volgens het Kadaster stond een "bosch hakhout" op perceel 236. Het is aannemelijk dat het 'bos' bestond uit de bomen die na 1715 aan weerszijden van de lijnbaan waren geplant ter bescherming en beschutting van mens en have tegen zon en wind.

In de Googerplder is het lang gerekte perceel, dat onmiskenbaar op een lijnbaan wijst, herkenbaar op kaarten uit 1900 en 1950. Vanaf 1969-1970 werd het zuidelijk deel van de Googerpolder bebouwd. Gerard van der Meer kwam in 1969 in de Gerberastraat wonen. Hij herinnert zich dat het jaar daarop de brug over de Molentocht werd gebouwd. "Je kon toen nog kijken tot de Alkemadelaan. In de polder zag je de hazen lopen."

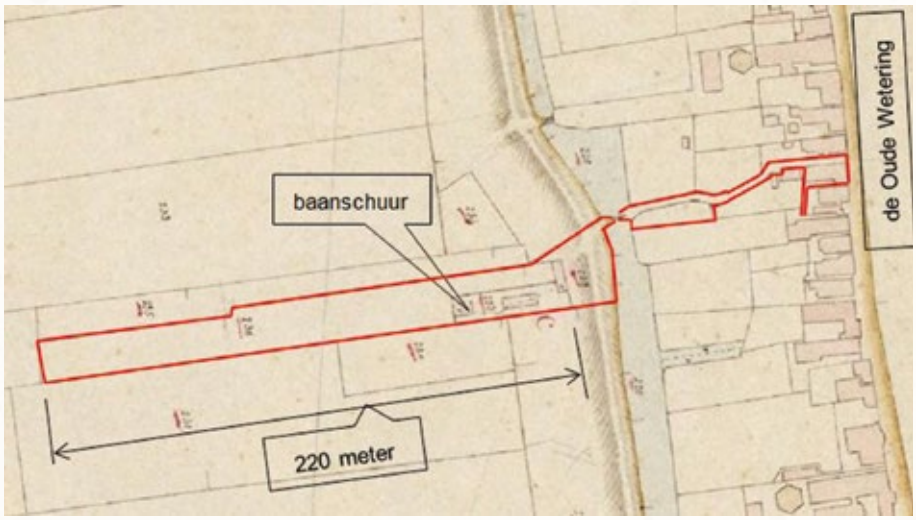

Bezittingen van Hendricus Jacobus Heins op de kadastrale kaart uit 1828 met o.a. zijn percelen 235, 236 en 237 in de Googerpolder (bron: Rijksdienst Cultureel Erfgoed).

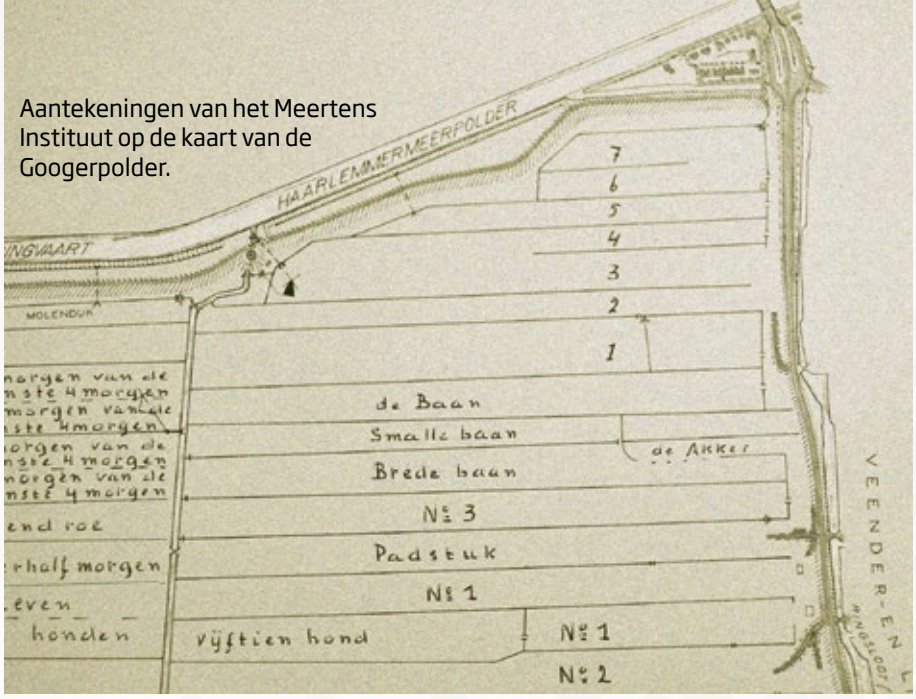

Aantekeningen van het Meertens Instituut op de kaart van de Googerpolder.

Veldnamen

Het Meertens Instituut in Amsterdam, bekend van Voskuils romancyclus 'Het Bureau', heeft in 1975 onderzoek verricht in Alkemade om historische veldnamen te inventariseren. In de maanden april-juni 1975 informeerde veldwerker C.D. Nagtglas bij eigenaren en gebruikers naar de namen van percelen in de polder. Het instituut wilde de namen van percelen vastleggen voordat ze verloren zouden gaan door het bouwrijp maken van de polder voor nieuwbouwwijk De Gogh Noord II.

De verbindingsweg De Baan tussen de Googermolenweg en de Rembrandt van Rijnsingel was toen al aangelegd. Het noordelijkste deel was als eerste aangelegd. Daar had A.J. (Toon) Loos in 1962 zijn huis gebouwd op het perceel De Baan 1. Ook de ijsbaan lag er al tijdens Nagtglas'veldwerk. De IJsvereniging Alkemade had het terrein in 1970 voor *f* 65.000,- gekocht van Ab Roeloffs.

Desondanks kon Nagtglas nog diverse namen noteren, die hij vast legde op een kaart van de Googerpolder uit 1955. In het noordoostelijk deel van de polder hadden de percelen geen naam. Hij nummerde de percelen 1 tot en met 7. Ten zuiden daarvan lagen "de Baan", "Smalle Baan" en "Brede Baan". In het verlengde van de Smalle Baan lag ooit de baanschuur die we op de kadastrale kaart van 1828 identificeerden.

Het is duidelijk dat de ontsluitingsweg De Baan vernoemd is naar de drie percelen, die op hun beurt verwijzen naar de historische lijnbaan op die plek.

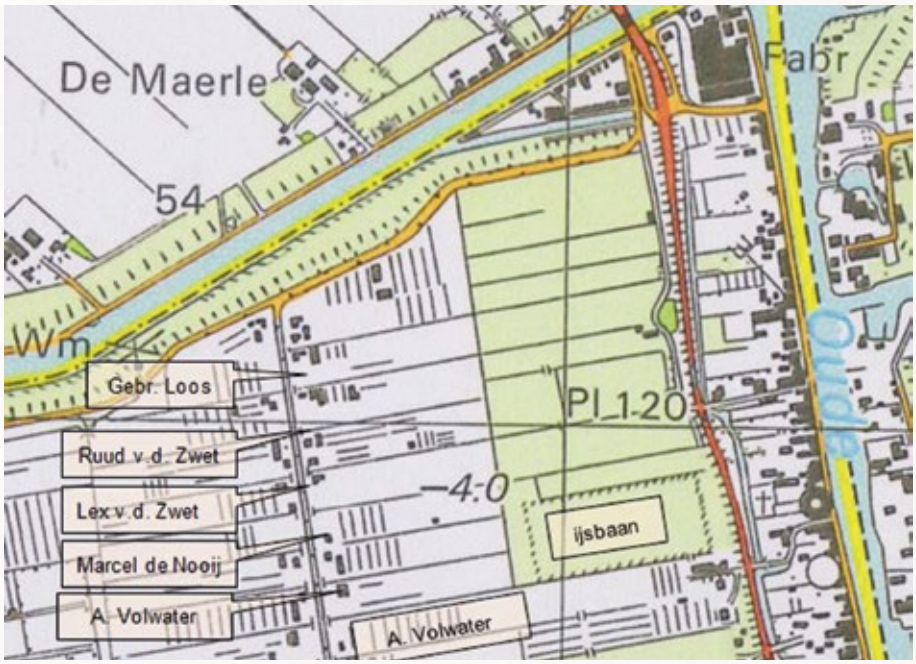

De eigenaren in 2018 op de kaart uit 1975.

Waar in 2018?

Om de exacte ligging van de voormalige lijnbaan te kunnen bepalen hebben we de kaart van het Meertens Instituut geprojecteerd op een kaart uit 1975. De "Smalle Baan", ooit de lijnbaan, lag pal ten noorden van de huidige ijsbaan. De "Brede Baan" en een klein perceel genaamd "de Akker" lagen ter plaatse van de ijsbaan.

Lex van der Zwet heeft de huidige eigenaren van de percelen aan De Baan tussen de Googermolenweg en de Rembrandt van Rijnsingel benoemd. Enkele van die namen hebben we vermeld op de topografische kaart uit 1975, vóór de bouw van de nieuwbouwwijken Gogh II en III. Te zien is dat de locatie van de voormalige lijnbaan, pal ten noorden van de ijsbaan, in het verlengde ligt van Marcel de Nooij's perceel.

Er ligt nu een brede waterpartij die de zuidelijke begrenzing is van nieuwbouwwijk Gogh III.

Waterpartij tussen de ijsbaan en De Gogh III. Hier lag ooit de lijnbaan ter plaatse van de "Smalle Baan". (FOTO ALFRED BAKKER)

BRONNEN:

- MET DANK AAN JOOST TIMMERS IN RIJNSATERWOUDE VOOR DE GEGEVENS OVER WILLEM KROOK EN LEX VAN DER ZWET VOOR DE INFORMATIE OVER PERCEELEIGENAREN AAN DE BAAN.
- A.J. VAN DER AA (1839), AARDRIJKSKUNDIG WOORDENBOEK.
- LEIDSCHE COURANT, 10 DECEMBER 1988, "IJSVERENIGING ALKEMADE VECHT VOOR BEHOUD BAAN: LANDIJSBAAN OUDE WETERING IS DE MOOISTE IN DE REGIO".
- DIEDERIK VAN LEIJDEN (1746), RHIJNLAND. IN: TEGENWOORDIGE STAAT VAN HOLLAND.
- K. SCHOENMAKER-VAN BERKUM (1989), EEN KLEIN STUKJE UIT DE GESCHIEDENIS. ALKMADDERS 2, P. 22.
- J. SMIT (1988), MOLENZEILEN EN TOUWWERK. HET WERK VAN EEN ZEILMAKER IN DE NIEDORPER KOGGE.
- J. L. TERWEN (1858), HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.
- JAN WAGENAAR (1767), AMSTERDAM IN ZYNE OPKOMST.
- NATIONAAL ARCHIEF 3.02.10.05 ONDERPREFECT LEIDEN.

De geschiedenis van Kaageiland (deel 2)

Jan Biemond

Het kerkdorp de Kaag heeft sinds enkele jaren de status van beschermd dorpsgezicht. Niet voor niets, het lintdorp langs de westelijke oever van Kaageiland kent een rijke geschiedenis. Eeuwenlang is het een belangrijke schakel geweest in de scheepvaart en een domein voor vissers die in de rijke visgronden hun brood verdienden. In deel 2 vragen we aandacht voor een aantal oude beroepen. We stellen ons de vraag waar al die boeren, broodvissers en beurtschippers zijn gebleven? Tenslotte zoomen we in op de historische kern van het eiland, het gebied rond kerk en pastorie, waar oude beroepen plaats hebben gemaakt voor nieuwe bestemmingen, meer passend bij de recreatieve functie van Kaageiland in de 21e eeuw. Deel 1 verscheen in Alkmadders van maart 2018.

Het boerenbedrijf op Kaageiland

De lintbebouwing langs de westelijke oever van Kaageiland beslaat slechts zo'n 10% van de ruim 100 ha grote Kagerpolder. Het overgrote deel van de polder bestaat uit grasland. Een uniek veenweidegebied met cultuurhistorische waarden, dat onderdeel is van het Hollands-Utrechts veenweidegebied. Het wordt gekenmerkt door een middeleeuwse strokenverkaveling, een karakteristieke lintbebouwing, een grote openheid van het landschap en met bijzondere aantrekkingskracht voor weidevogels.

Uitsnede kadastrale minuut van de Kaag uit 1811. De rode stippen markeren boerderijen/hooibergen. Het noorden bevindt zich rechts.

Rond 1400 begint men 'Kaghe', het stukje buitendijks land aan het Kagermeer, in cultuur te brengen. Men graaft lange evenwijdige sloten door het natte veenland om het land geschikt te maken voor kleinschalige landbouw. Door de gestage inklinking van het veen schakelt men gedwongen over op veeteelt. Door verdere bodemdaling moet men het land gaan beschermen met kades en later omringen met dijken. De inpoldering is feitelijk het sluitstuk van een proces van inklinking gedurende vele eeuwen. Om de waterstand in de polder op peil te houden gebruikte men aanvankelijk een scheprad, voortbewogen door mens of dier, later de poldermolen.

De eerste polder op Kaageiland met loodrechte verkaveling op het oude lintdorp de Kaag, de Middenpolder, werd gesticht op 25 mei 1566. Het poldertje op het zuideinde, de Zuiderpolder, pas veel later op 6 september 1644. Deze polder heeft een loodrechte verkaveling op de Polderkade, haaks op de verkaveling van de Middenpolder. Ten slotte wordt het poldertje op het noordeinde, de Noorderpolder, gesticht op 13 september 1670. Uiteindelijk worden de drie polders op 10 april 1683 samengevoegd tot één polder. Van de huidige molen, De Kaager, is geen exact bouwjaar bekend, maar men mag aannemen dat dit het jaar 1683 is of iets later. Naast het afvoeren van overtollig water dienen de sloten van het veenweidegebied als natuurlijke barrières voor het vee.

Op een uitsnede van de kadastrale kaart van de Kaag uit 1811 zien we de historische lintbebouwing aan beide zijden van de Kagerdijk, nu de Julianalaan. Deze dijkweg volgt de oeverlijn

De boerderij uit 1676 nabij de Ringvaart. Rechts het karakteristieke poortje.

Het poortje van dichtbij.

De Kerkwijck met hooiberg (ca. 1920).

Voormalige boerderij Kerkwijck (1968), Rijksmonument.

van het 's Gravenwater en de Dieperpoel. Het eiland had in die tijd nog een overwegend agrarisch karakter met verspreid liggende boerderijen, geaccentueerd met een rode stip. Een aantal van deze historische boerderijen passeert de revue. De meest noordelijke boerderij, geheel rechts op de kaart (Julianalaan 1) is gebouwd in 1676. In de 19e eeuw boerden hier achtereenvolgens vader en zijn zoon Heemskerk. Van zoon Klaas werd een deel van zijn land onteigend voor het graven van de Ringvaart van de latere Haarlemmermeerpolder.

In de 20e eeuw zijn hier achtereenvolgens Jan en Cor Clemens veehouder. Lange tijd is het poortje van Clemens tussen boerderij en stal een bezienswaardigheid. De boerderij wordt in de jaren zeventig aangekocht door P.J. Dieckman, antiquair, die het geheel zodanig verbouwt dat alle historische elementen, inclusief het poortje, verloren gaan. De boerderij verliest zijn functie. Een deel van het weiland werd al in 1965 gebruikt voor het graven van de Coöperatieve Jachthaven Kaagdorp.

Aan het eind van de 20e eeuw wordt de boerderij afgebroken, ze moet wijken voor uitbreiding van de scheepswerf C. van Lent en Zonen, in het bijzonder voor het graven van het Oranje Dok. In 2001 wordt dit dok officieel geopend door prinses Margriet. Vanaf die dag mag de scheepswerf het predicaat 'Koninklijk' voeren en spreken we van Royal Van Lent Shipyard, onderdeel van Feadship Royal Dutch Shipyards.

Vervolgen we onze weg in zuidelijke richting dan zien we aan de waterkant op Julianalaan 18 de als woning gebruikte boerderij Kerkwijck, genoemd naar de aanliggende wijk tegenover de kerk. Rond 1920 is de boerderij in bezit van de familie Loogman en nog volop in bedrijf, getuige de hooiberg op de foto van de Kerkwijck. In de jaren dertig verliest de boerderij haar functie en wordt gekocht door Prof. Visser, een Delftse hoogleraar, die als een van de eersten rust en ruimte komt zoeken op Kaageiland. Nu woont hier de familie H. Ruis. Het een Rijksmonument.

De volgende boerderij aan de landkant (Julianalaan 13) is boerderij Dank en Hoop, een boerderij met een lange geschiedenis. De foto links toont de karakteristieke laatmiddeleeuwse boerderij die in 1914 is afgebroken en vervangen door de huidige boerderij op kosten van de landheer baron Dirk J.G.J. van Pallandt uit Wassenaar. Het is een gemeentelijk monument. In 1983 wordt de boerderij, na drie generaties Willem Nell, eerst als pachter, later als eigenaar, verkocht aan de scheepswerf vanwege de aanleg van een omleidingsweg. Ook deze boerderij verliest haar functie. Jarenlang wordt de stal gebruikt voor botenopslag. Er wordt weinig of geen onderhoud gepleegd. In het rieten dak van de stal beginnen gaten te vallen, het is geen sieraad voor het dorp. De Dorpsraad spreekt zijn zorg hierover uit. Dick van Lent, directeur van scheepswerf Royal Van Lent voelt zich aangesproken en vraagt zijn broer pastoor Kees van Lent om raad, die vervolgens plannen ontwikkelt om van de stal een plek te maken voor ontmoeting, stilte, bezinning en spel. Dit heeft in 2007

De laat-middeleeuwse boerderij Dank en Hoop.

Nieuwe boerderij Dank en Hoop uit 1915.

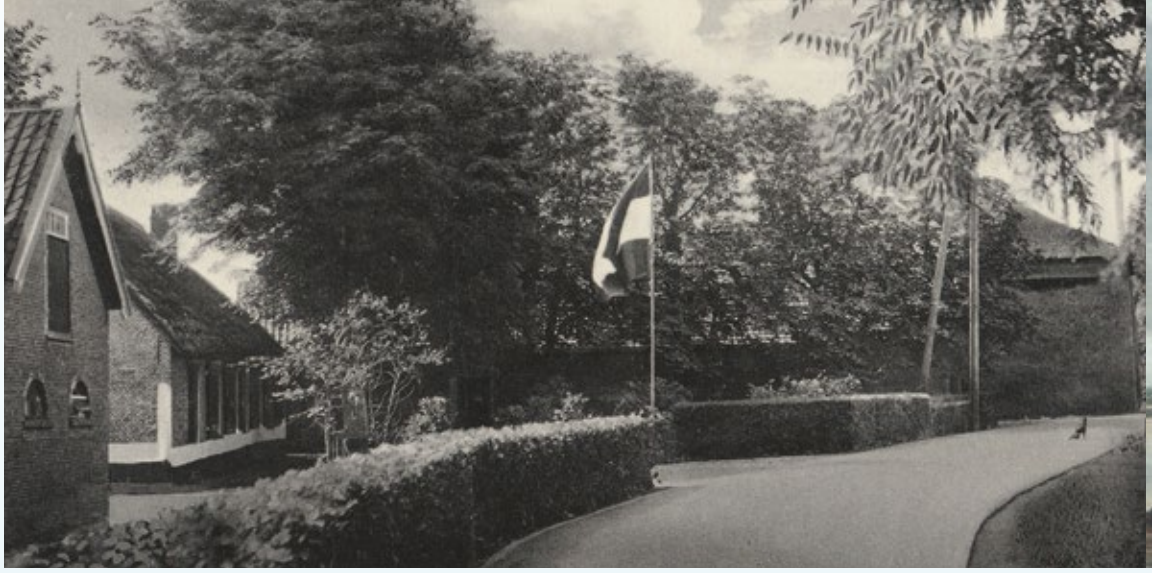

Boerenhofstede van de familie Van Ruiten, Julianalaan 29, 1937, Rijksmonument.

Schilderij Jan van Goyen, Gezicht het Leydse Meer (ca. 1650).

geresulteerd in het Bezinningscentrum Stal op de Kaag: stal, schuur, hooiberg, zwemplek, labyrint en laarzenpad, waar bezoekers kunnen nadenken over zin en kwaliteit van leven en kunnen genieten van de rust en ruimte van de polder.

De daggelders van boerderij Dank en Hoop woonden op Julianalaan 25/27, een tot dubbele woning verbouwd boerderijtje. Van 1845-1900 boerde hier Huibert Kortekaas. Aan de weg stond toen een kleine hooiberg met een enkele roe en het voorste deel van de woning bood ruimte aan zes koeien.
De naastgelegen gelegen boerderij op Julianalaan 29 is nog volop in bedrijf. Sinds 1872 heeft de familie Van Ruiten hier een veehouderij. Ook hier stond oorspronkelijk een hooiberg aan de weg. In juli 1951 ging deze in vlammen op. Ook deze boerderij is een rijksmonument. Tenslotte is op het zuideinde boer Vlugt nog actief. Door de schaalvergroting en gelet op de matige bereikbaarheid ziet het er naar uit dat er in de nabije toekomst nog slechts ruimte is voor een enkele veehouderij.

Beurtschippers op de Kaag

Het belang van de scheepvaart in de Gouden Eeuw wordt mooi geïllustreerd op de kaart van Rijnland uit 1611 van Floris Balthasarsz van Berckenrode. We zien het eiland 'de Kaech' met noordelijk daarvan het 'Cager Meer' als onderdeel van het veel grotere 'Leydse Meer'. De ingetekende zeilschepen illustreren de vrachtvaart tussen Leiden, Haarlem en Amsterdam via het 'Lange Rack' om het eiland 'Abnes' (Abbenes). Het moet een boeiend gezicht geweest zijn al die Kaagschepen, koffen, galjoten en boeiers met hun bruine zeilen.

Kaart van Rijnland (uitsnede) uit 1611.

Verscheidene kunstschilders en tekenaars hebben dit beeld vastgelegd voor het nageslacht. De Leidse kunstschilder Jan van Goyen (1596-1656) toont ons Kaageiland met het kerkje uit 1618 vanuit het noorden, vanaf het Kagermeer, met rechts op de achtergrond nog net zichtbaar de Hooglandse Kerk en de Pieterskerk in Leiden. De tekening van Pieter Idserts Portier (1698-1781) is vanuit hetzelfde gezichtspunt gemaakt, maar een eeuw later. Beide afbeeldingen geven niet alleen een indruk van de levendige scheepvaart, maar ook van de visserij op het Kagermeer.

De vrachtvaart langs Kaageiland is aan een octrooi gebonden. Slechts met een octrooi kon een veer(vracht)dienst worden onderhouden. In 1598 bezit de stad Leiden 27 Kaagschepen die op Amsterdam varen. Amsterdam bezat er slechts zeven. Men heeft toen een verdrag gesloten waarbij het veer 'gemeen' werd verklaard. Elke stad kreeg evenveel schepen. Totaal gaan er 30 schepen in de vaart, die onder de schippers uit Leiden en Amsterdam zijn verdeeld.
Kaagschepen zijn populair in de 17e en begin 18e eeuw. Het zijn overnaads ge-

op Kaageiland met kerk uit 1618 gezien vanaf

Tekening Pieter Idserts Portier, Een ijker met turf, nevens het dorp de Kaag, bij het Leydse Meer (ca. 1750).

bouwde vrachtscheepjes met platte bodem, zeer geschikt voor ondiep water, met voorplecht en laadruim, zo'n 50 voet lang. A.G. van der Steur toont aan dat deze Kaagschepen ook rond de Kaag gebouwd werden. Een van de werven lag op de noordelijke punt van Faljeril, de Schans genoemd, bekend van het Leidse beleg. Behalve Kaagschepen werden op deze werf ook veel zogenaamde ijkerschepen gebouwd voor het vervoer van turf. Op Vogelskamp, het kleine eilandje voor het dorp, was in het begin van de 18e eeuw ook een scheepswerf. Ook hier werden ijkerschepen gebouwd.
Uit tolrekeningen blijkt dat Kaagse schippers in de eerste jaren van de 17e eeuw op de Gelderse wateren voeren, maar ook spoedig op Maas en Rijn. Aanvankelijk vervoerden ze uien en kool, afkomstig uit het Leidse tuinbouwgebied, en vis uit Katwijk. In 1658 wordt dit assortiment van stroomopwaarts vervoerde goederen uitgebreid met knollen, gedroogde vis, schuurzand, aarden potten en vele andere artikelen. Op de terugweg, stroomafwaarts, vervoert men vooral hout maar ook fruit, boekweit, rogge, bezems en andere artikelen. De gehele handel vanuit deze streek wordt gemonopoliseerd vanuit de Kaag.

Tellen we in 1680 nog 41 schippers, enige ventjagers en schuitvaarders, uit rekeningen van 1739 en latere jaren blijkt dat deze vaart op de grote rivieren voor de Kaagse schippers vrijwel ten einde is. Het verdwijnen van de riviervaart van deze schippers valt samen met de achteruitgang van de groenteteelt in het gebied rond Leiden. Van de glorietijd van de Kaagse schippers blijft weinig over. Ook in ons huidige tijdsgewricht is er op enkele zandschepen na weinig meer over van de beroepsvaart. Gelukkig is de pleziervaart hiervoor in de plaats gekomen. Bij mooi weer, op zon- en feestdagen, is het aantal zeilschepen en motorboten niet meer te tellen.

Broodvissers op de Kaag

Oorspronkelijk behoorden de Kaagse wateren tot het viswater van de Graven van Holland. Het Kagermeer werd toen nog 's Gravenwater genoemd, nu heet alleen het stukje water tussen Kaageiland en het eiland Faljeril nog zo. In 1433 gaat de stad Leiden deze vroonwateren pachten. Vanaf 1584 wordt ze eigenaar. De vroonwateren beperken zich niet tot de Kaagse wateren. Ruwweg viel hier al het viswater tussen Leiden, Haarlem en Amsterdam (Groot-Haarlemmermeer) onder. De stad Leiden gaat de visserij verpachten aan enkele welgestelde pachters die het viswater weer onderverhuren. Generaties vissers hebben op het ruime en visrijke water rondom Kaageiland hun brood verdiend, veel historische afbeeldingen getuigen hiervan.
Bekende vissersnamen op Kaageiland zijn Koelewijn, Paling en Van Nieuwkoop. Pieter Jan Koelewijn komt in 1700 op Kaageiland wonen. Hij is een telg uit een oud vissersgeslacht uit Bunschoten/Spakenburg. Op 'Veluwse wijze' bouwt hij een boerderij, die opvalt door zijn stevigheid, geheel anders dan de omliggende Kaagse woningen. Onder het rieten dak wonen vijf generaties Koelewijn,

Visserslocatie Julianalaan 66 in 1968; nu restaurant De Twee Wilgen.

Visnetten drogen op locatie Julianalaan 38, ca. 1902.

Luchtfoto van Kaageiland in 2010, ingezoomd op kerk, pastorie en boerderij.

die allen het beroep van visser uitoefenen. Sinds 1987 is hier het restaurant De Twee Wilgen gevestigd.

In 1761 doet de familie Van Nieuwkoop zijn entree op de Kaag. Zij verlaten hun plekje aan de Noord-Aasche Vliet bij Zoetermeer om hun geluk te beproeven op de ruime wateren rond Kaageiland. Zij zullen het vissersberoep zeven generaties lang, zo'n tweehonderdvijftig jaar, op verschillende locaties in het dorp uitoefenen.
De droogmaking van het Haarlemmermeer in 1852 betekent dat nogal wat broodvissers op Kaageiland hun beroep moeten beëindigen. Telde het dorp in 1829 nog zes beroepsvissers, in 1860 slechts drie. In de 20e eeuw zet de daling gestaag door. Door het zandzuigen in de jaren zestig voor de aanleg van wegen rond Leiden ontstaan diepe putten in de bodem die grote delen onbruikbaar maken voor de visvangst. Ook de opkomende watersport, de bouw van de vele steigers en jachthavens en de stroperij zijn de oorzaak van veel schade aan de visstand. Hoewel tegenwoordig de watervervuiling is teruggedrongen is dit ook een belangrijke factor geweest in de gestage teloorgang van de beroepsvisserij op de Kagerplassen. Het zijn de Van Nieuwkopen die in de 20e eeuw als laatsten dit oude beroep nog uitoefenen. De broers Jan en Dirk en hun neef Cornelis hebben meer dan eens model gestaan voor artikelen in dag- en weekbladen. Onder leiding van Dirk van Nieuwkoop kwam op locatie Julianalaan 38 de palingrokerij tot grote bloei en kreeg zijn bedrijf grote bekendheid. Zoon Jan leidt het bedrijf tot in de jaren negentig. Met het vertrek van de laatste visserstelg Sjaak van Nieuwkoop in 2011 (zoon van Cornelis van Nieuwkoop) op visserslocatie Julianalaan 26 komt er een einde aan de broodvisserij.

De 21e eeuw; nieuwe bestemmingen

We zoomen in op de historische kern van het eiland (luchtfoto van Kaageiland uit 2010) met links de Protestantse kerk, daarachter de contouren van de nieuwe Algemene Begraafplaats Kaag (2009), in het midden de pastorie en geheel rechts de voormalige boerderij Dank en Hoop. In de voorgrond aan de waterkant zien we de opstallen van de oude visserslocatie annex poststation (Julianalaan 26) van de familie Van Nieuwkoop.

Dit gebied heeft de laatste tien jaar grote veranderingen ondergaan. Op initiatief van (oud-)Kager Kees van Lent, pastoor te Hoofddorp van de H. Joannes de Doperparochie, zijn hier nieuwe, eigentijdse bestemmingen voor in de plaats gekomen. We noemen hier het Bezinningscentrum Stal op de Kaag als nieuwe bestemming voor boerderij Dank en Hoop. De nieuwe bestemming voor de oude visserslocatie is het Logeerhuis Kaagervaaring voor mensen met een beperking.

Zondag 30 april 2017 is burgemeester Marina van der Velde van Kaag en Braasem aanwezig bij de viering van de tiende verjaardag van Bezinningscentrum Stal op de Kaag. Bij deze gelegenheid verricht zij de officiële opening van het Logeerhuis Kaagervaaring aan de waterkant op Julianalaan 26. Een rol-

Meditatieve uitzichtplek met een kring van 12 eiken en beelden van bijbelse vrouwen.

Het Logeerhuis Kaagervaaring.

stoelvriendelijk huis, naast de haven van de fluisterboot met dezelfde naam, waar een enthousiast team van schippers en matrozen van de fluisterboot klaar staat om mensen met een beperking vanuit de rolstoel de Kaag te laten erva(a)ren. Met de opening van het logeerhuis kan nu een vaartocht gecombineerd worden met een verblijf in het logeerhuis.

Op een lichte verhoging van aarde aan de waterkant naast het logeerhuis en de fluisterboothaven zijn in de oude visserstuin twaalf eiken in een kring geplant, daarbinnen een wandelpad met stenen banken afgewisseld met beelden van bijbelse vrouwen. Twaalf sterke vrouwen, in basalt gehakt door zusters van het Lioba-klooster uit Egmond. Na een jaar Bijbels Museum in Amsterdam en een tussenstop in de Bijbelse beeldentuin in Hoofddorp zijn ze sinds april 2017 te bewonderen op hun definitieve plek op Kaageiland. Een meditatieve uitzichtplek in de open lucht aan het water.

Vanuit de rolstoel genieten op de Fluisterboot Kaagervaaring.

Ten slotte

We beëindigen de geschiedenis van Kaageiland met een recente luchtfoto van de historische kern van het eiland. Vergelijken we deze luchtfoto met die uit 2010, dan zijn de nieuwe bestemmingen goed zichtbaar. Midden op de foto, in de voorgrond aan de waterkant, zien we het logeerhuis Kaagervaaring, de haven voor de fluisterboot met rechts daarvan aan de waterkant de meditatieve uitzichtplek annex beeldentuin. Daar weer naast, geheel rechts, zien we het zwemstrand behorende bij de Stal op de Kaag. Aan de polderkant geheel links de Protestantse kerk, daarnaast in het midden de gerenoveerde pastorie en rechts het bezinningscentrum Stal op de Kaag. Oude beroepen en bestemmingen hebben plaats gemaakt voor nieuwe, meer passend bij de recreatieve functie van Kaageiland. Het is goed om te constateren dat een 'beschermd dorpsgezicht' niet alleen conserveert maar ook ruimte laat voor nieuwe initiatieven en nieuwe bestemmingen die bijdragen aan de toekomst van Kaageiland.

Luchtfoto van de historische kern van Kaageiland, augustus 2017.

FOTOBIJDRAGEN: KEES VAN DER VEER

REFERENTIES:

- MILJA VAN TIELHOF, PETRA J.E.M VAN DAM, WATERSTAAT IN STEDENLAND, HET HOOGHEEMRAADSCHAP VAN RIJNLAND VOOR 1857, 2006.
- PAUL SCHEVENHOVEN (REDACTIE), CANON VAN RIJNLAND, 2015.
- ELSA JAGERMAN, DE KAAG EN DE KAGERPLASSEN DOOR DE EEUWEN HEEN, 1973.
- C.B. ROOS, HET KERKDORP DE KAAG, 1967.
- JAAP DONKERS, EEN KERK AAN HET GRAVENWATER, 1999.
- JAN BIEMOND, DE PASTORIE OP DE KAAG, ALKMADDERS, NR. 134, JAARGANG 34, JUNI 2016.
- A.G. VAN DER STEUR, TUSSEN KAAG EN BRAASSEM, BIJDRAGEN TOT DE GESCHIEDENIS VAN ALKEMADE, 1984.
- GERT WENTZEL, MARINUS HEIJNES, SCHILDER VAN LICHT EN WATER, 2012.
- A.G. VAN DER STEUR, SCHEEPSBOUW ROND DE KAGERPLASSEN IN VROEGER EEUWEN, 1960.
- JAN BIEMOND, HET VISSERSGELACHT VAN NIEUWKOOP, KAAGEILAND 1761-2011, ALKMADDERS NR. 118 EN 119, JAARGANG 29, 2012.
- M. VAN RIJSBERGEN, BEZINNINGSBOERDERIJ JULIANALAAN 13, ALKMADDERS, NR. 97, MAART 2007.
- ERFGOED LEIDEN EN OMSTREKEN, KRANTENARCHIEF EN BEELDBANK.
- W.F. LEEMANS, SCHIPPERS UIT DE KAAG OP RIJN, WAAL EN MAAS, LEIDS JAARBOEK 1988.
- JAN VAN NIEUWKOOP, DE KAAG; OUDE HERINNERINGEN AAN BINNEN- EN BUITENKAAG, 1983.
- VERENIGING DORPSGEMEENSCHAP DE KAAG, LOGBOEK VAN HET KAAGSE VEER, 1978.